

การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปาฏฐกถา
ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

An Analytical Study of the Problem of Buddhist Ethics in
Dhammapadaṭhakathā according to Buddhist Ethics

พระมหาบุญส่ง เขมโก (สายดวง)

Pramaha Boonsong Khemako (Saiduang)

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: boonsong.khemako@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปาฏฐกถา 2) ศึกษาเกณฑ์การตัดสินตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3) วิเคราะห์การตัดสินปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปาฏฐกถา ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ธัมมปาฏฐกถา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ธรรมบทเป็นบทแห่งธรรมหรือธรรมที่ตรัสไว้เป็นบทสั้น ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคล มีทั้งหมด 423 บท เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายหรือตีความคำหรือข้อความของคาถาธรรมบท มีลักษณะคำประพันธ์เป็นร้อยกรองหรือคาถากล่าวเฉพาะปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปาฏฐกถามีอยู่ 3 ด้าน คือ ด้านกายกรรมหรือกายทุจริต ด้านวจีกรรมหรือวจีทุจริต และด้านมโนกรรมหรือมโนทุจริต

2. เกณฑ์การตัดสินตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นเกณฑ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยยึดเอาเกณฑ์การตัดสินตามประเภทของกรรม ได้แก่ กรรมดีและกรรมชั่ว, เกณฑ์การตัดสินตามทัศนะของปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา 2 ท่าน คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) และวสิน อินทสระ

3. วิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปาฏฐกถาใน 3 ด้าน คือ ด้านกายกรรม เป็นการกล่าวถึงเรื่องพระพุทโธคตเถระผู้เคยเป็นพรานนก และพ่อค้าหมูนามว่า จุนทสุกริก ผู้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงหมูและฆ่าหมูเป็นจำนวนมาก การกระทำของคนทั้งสองถือว่าเป็นการทำตามหน้าที่, ด้านวจีกรรมเป็นการกล่าวถึงการยุยงให้คนแตกแยกกัน (ปิสุณวาจา) และการพูดเพ้อเจ้อ (สัมผัปปลาปะ) คือการพูดที่ทำประโยชน์ให้พินาศ และด้านมโนกรรม

ได้รับบทความ: 20 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 1 มีนาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 3 มีนาคม 2566

Received: January 20, 2023; Revised: March 1, 2023; Accepted: March 3, 2023

เป็นการกล่าวถึงความโลภมากในทรัพย์ของผู้อื่น (อภิชฌา) ซึ่งปรากฏในเรื่อง กุททกพราหมณ์ และความมีจิตคิดปองร้ายต่อผู้อื่นและสัตว์อื่น ซึ่งปรากฏในเรื่องกุกกุณมิติ

คำสำคัญ: ปัญหาจริยธรรม, คัมภีร์ธัมมปาฏฐกถา, พุทธจริยศาสตร์

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study the ethical problem in the Dhammapadthakathā, 2) to study the judging criteria of Buddhist ethics, and 3) to analyze of judging on ethical problems in the Dhammapadthakathā scriptures based on Buddhist ethics. It is a documentary research by collecting data from Tripitaka, Dhammapadthakathā and related researches, and presented the research results by inductive analytical descriptive method.

The research results found that:

1. The Dharmapada is the verse of the Dharma that the Lord Buddha spoke in short stanzas for different times, places, and different people, totaling 423 verses. It is a scripture composed to explain or interpret the words or text of the Dhammapada spells. It has the characteristics of poetry or incantations. Specifically, there are 3 aspects of ethical problems in the Dhammapadthakathā scriptures, namely physical or physical misconduct, verbal or verbal misconduct, and mental or mental misconduct.

2. Criteria for judging according to Buddhist ethics are the criteria that appear in the Tripitaka based on the criteria for judging according to the type of karma, namely good and bad karma following to the views of Buddhist scholars are 2 persons, namely, Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) and Wasin Indrasara.

3. Analyzing ethical problems in the Dhammapadthakathā scriptures in three aspects: the acrobatics aspect is about Phra Putikattathera, who used to be a bird hunter; and a pig dealer named Chuntasukrik, who lives by raising pigs and slaughtering a large number of pigs. The actions of the two were considered duties, On the other hand, verbal action speaks of inciting divisions (Pisunāṇvācā) and idle chatter is talk of usefulness and destruction; and the mental karma aspect, which refers to the covetousness of other people's property (Aphicha) which appears in the brahman liar (Kuhaka Brahmana) and the malice towards other people and other beings which appears in the kukkutamit.

Keywords: Ethical Problems, Dhammapadthakathā Scriptures, Buddhist Ethics

1. บทนำ

จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ทำให้คนใจสูง มีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความประพฤติดี เว้นสิ่งที่ควรเว้น ทำสิ่งที่ควรทำ แสวงหาคำตอบว่า อะไรดี อะไรชั่ว วิเคราะห์เบื้องหลังแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ว่า เขาประพฤติเช่นนั้น ๆ เพราะอะไร มีอะไรอยู่เบื้องหลังแห่งการกระทำของเขาคล้ายจิตวิทยา มีข้อแตกต่างเพียงเล็กน้อย เช่น จิตวิทยาศึกษาพฤติกรรมของคนและอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับใจ ไม่ได้พิจารณาว่าถูก หรือผิด ส่วนจริยศาสตร์พิจารณาถึงความถูก ผิด ดี ชั่วของพฤติกรรมและอารมณ์นั้น ๆ ด้วย (วศิน อินทสระ, 2549: 14)

พระพุทธศาสนาปรากฏหลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมของบุคคลในด้านต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคุณค่าที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง คนไทยในอดีตนิยมทางสายกลาง ทำสิ่งใดก็ต้องรู้จักประมาณตน นับแต่การทำงาน การติดต่อสัมพันธ์ในวงงาน ความเป็นเพื่อนแม้จะสนิทสนมชิดเชื้อกันดี แต่ก็ต้องไม่สนิทสนมกันเกินไป ความเป็นอิสระของทุกคนยังมีอยู่ 2) ความซื่อสัตย์จริงใจ เป็นคุณค่าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนในอดีต คนซื่อสัตย์จริงใจจะได้รับการนับถืออย่างมาก คนคดโกงจะได้รับการประณาม 3) ความผสมผสานกลมกลืนระหว่าง คน สัตว์ สิ่งแวดล้อม คนไทยจะเหมือนคนเอเชียโดยทั่วไปที่เล็งเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางชีวภาพและทางกายภาพ ศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนคิดแบบนี้ ตามความเชื่อของคนตะวันออกแล้วถือว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและคนควรศึกษาธรรมชาติเพื่อความเข้าใจซาบซึ้งความสมดุลของธรรมชาติ ไม่ใช่บังคับบัญชาเอาชนะธรรมชาติ ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ปรากฏคัมภีร์ธรรมบทที่แสดงหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องของจริยธรรมของมนุษย์ที่พึงประสงค์ ซึ่งคัมภีร์ธรรมบท เป็นข้อธรรมที่ปรากฏอย่างตรงไปตรงมาในข้อหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ชัดเจนและตรงจุด

ธรรมบท เป็นชื่อของคัมภีร์หนึ่งในคัมภีร์ของพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย คำว่า ธรรมบท แปลว่า บทแห่งธรรม คัมภีร์ธรรมบทจึงเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมบทธรรมต่าง ๆ ที่พระพุทธผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้เป็นพุทธภาษิตแก่บุคคลต่าง ๆ ซึ่งบทธรรมเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นต่างกรรมต่างวาระ ต่างสถานที่ เป็นบทธรรมสั้น ๆ ที่ปรากฏในรูปของคาถาประพันธ์ ผู้อ่านสามารถจดจำได้ง่ายและมีความไพเราะลึกซึ้ง ที่สำคัญคือ ธรรมบทแต่ละบท ล้วนเป็นสังฆธรรมซึ่งถือว่าเป็นอมตวาจาของพระผู้มีพระภาค ปรากฏนัยว่า บรรดา คัมภีร์ในพระไตรปิฎก คัมภีร์ธรรมบทเป็นคัมภีร์ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ มากที่สุด ธรรมบทจึงเป็นเพชรเม็ดงามเป็นเพชรน้ำเอกชั้นเยี่ยมที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

กุศลกรรม คือกรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี หรือกรรมดี หมายถึง การกระทำที่เกิดจาก กุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรือ โอหะ แต่ถ้าจำแนกตามทวารคือทางที่ทำการหรือแสดงออกของกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542: 160) จัดเป็น 3 ข้อคือ 1) กายกรรม กรรมทำด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย 2) วจีกรรม กรรมทำด้วยวาจา

หรือการกระทำทางวาจา 3) มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ม.ม. (ไทย) 13/64/65., อภิ.สง. (ไทย) 34/663/259)

พระพุทธศาสนามีคำปรากฏเกี่ยวกับเรื่องกรรม ซึ่งเป็นการกระทำว่า กรรมหมายถึงการกระทำที่ดีและไม่ดี เพราะกรรมคือการกระทำ ส่วนการส่งผลของการกระทำนั้น มีทั้งกรรมหนักและกรรมเบา กรรมจะส่งผลหนัก หรือจะส่งผลเบาขึ้น ขึ้นอยู่กับการประกอบกรรม หรือทำกรรมนั้นมีเจตนากระทำหรือไม่ (ตั้งใจ หรือจงใจกระทำ) หรือไม่มีเจตนากระทำ (ไม่ตั้งใจ) ถ้าหากตั้งใจกระทำความดี ผลของการกระทำนั้นก็จะส่งผลมากในส่วนตัว ตรงกันข้าม ถ้าหากไม่ได้ตั้งใจกระทำความดี ผลของการกระทำนั้นก็จะส่งผลน้อย หรือไม่ส่งผลเลย ถ้าตั้งใจ หรือมีเจตนาที่จะประกอบกรรมชั่ว หรือกระทำความชั่ว ผลของการกระทำความชั่ว ก็จะส่งผลมาก แต่ถ้าหากไม่มีเจตนา หรือไม่ตั้งใจที่จะกระทำความชั่ว หรือความไม่ดี หรืออาจเป็นการกระทำโดยประมาท ก็จะได้รับผลการกระทำนั้นเช่นกัน แต่เป็นไปในทางลบ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความดี หรือกระทำความชั่วเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากการกระทำทั้งสิ้น

กรรมที่กระทำแล้วย่อมส่งผลเสมอ เพราะทุกชีวิตจะดำเนินไปในทางดี หรือทางชั่ว ก็ขึ้นอยู่กับกรรม หรือการกระทำที่ได้กระทำไว้ ปรากฏพุทธวจนะในจุฬามณีวงศ์สูตร ที่ทรงตรัสตอบสุภมาณพโตเถยบุตร ว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ม.อุ. (ไทย) 14/289/357)

วิบากกรรม คือผลของกรรม หรือเศษกรรมที่เหลือหลังจากกรรมให้ผลเช่น พระจักขุบาล ที่ท่านกระทำความผิดครั้งเป็นหมอยาในอดีตชาติ ครั้นมาชาติปัจจุบันท่านได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ยังต้องได้รับวิบากกรรมอีก

ผู้วิจัยเห็นว่า กรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตรเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกับจริยธรรมในแง่ของพุทธจริยศาสตร์มากที่สุดและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่พึงศึกษา เพราะถ้าบุคคลศึกษาเรียนรู้อย่างเข้าใจโดยถ่องแท้แล้ว รู้ประโยชน์และโทษของกรรมแล้ว สมควรเป็นเรื่องที่บุคคลสามารถทำความเข้าใจและเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตร
2. เพื่อศึกษาเกณฑ์การตัดสินตามหลักพุทธจริยศาสตร์
3. เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตร ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ขั้นรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ อันได้แก่คัมภีร์ธรรมบท ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมในแง่ของพุทธจริยศาสตร์และข้อมูลทุติยภูมิ อาทิ ตำรา งานวิจัยทั่วไป รวมทั้งเอกสาร บทความที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3.2 ขั้นศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์การตัดสินตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาตามหลักพุทธจริยศาสตร์

3.3 ขั้นสรุปผลการวิจัยโดยเขียนรายงานในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยการบันทึกข้อมูลโดยจัดทำเป็นรูปเล่มและนำเสนอผลการวิจัย

3.4 ขั้นนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบวิทยานิพนธ์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยดังนี้

4.1 ปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา

พุทธจริยศาสตร์ในแง่ของศาสตร์ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติและปฏิบัติออกมาในรูปปณิธานอิงหลักธรรมของพระผู้มีพระภาค โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่ใช้ชีวิตประจำวันเป็นหลัก ผู้วิจัยได้แยกวิเคราะห์ใน 2 ประเด็น ส่วนอีกประเด็นเป็นมุมมองของปรัชญา คือ พุทธจริยศาสตร์แบบดั้งเดิม ซึ่งหมายถึง คำสอนที่มาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น พุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย เป็นการอธิบายความหมายของพุทธจริยศาสตร์ในประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ หรือเกณฑ์พิจารณาและตัดสินใจในกรณีที่ต้องมีทางเลือก 2 ทางเพื่อเป็นการยุติข้อขัดแย้ง หรือปัญหาที่เกิดขึ้น และในแง่ของปรัชญา สัจนิยมเชิงจริยธรรม (moral realism) สัจนิยมมีความซ้อนทับกับประเด็นข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พุทธิปัญญานิยมและปรนัยนิยม กล่าวคือ สัจนิยมเห็นว่าจริยธรรมมีลักษณะเฉพาะต่างจากกฎเกณฑ์อื่น ๆ ข้อความทางจริยธรรมมีค่าความจริงและอ้างถึงข้อเท็จจริงทางจริยธรรมบางอย่าง โดยข้อเท็จจริงเหล่านี้ดำรงอยู่อย่างเป็นปรนัย ไม่ขึ้นกับบุคคล หรือบริบทใด ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดำรงอยู่ไม่ว่ามนุษย์จะรู้ หรือเชื่อหรือไม่ ซึ่งประเด็นนี้มีนัยว่า ความรู้ว่าจะไรถูกผิดไม่สัมพันธ์กับแรงจูงใจทางจริยธรรม อีกองค์ประกอบเพิ่มเติมก็คือ ความคิดที่ว่ามนุษย์อาจเข้าไม่ถึง หรือเข้าถึงข้อเท็จจริงทาง

จริยธรรมเหล่านี้ไม่ได้ทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สังคมนิยมใช้แม่แบบจากวิทยาศาสตร์ที่เห็นว่า สิ่งที่อยู่เป็นเอกเทศต่างหากไปจากผู้รู้ โดยผู้รู้อาจจะไม่สามารถค้นพบสิ่งเหล่านั้นได้ อดิสังนิยม (anti-realism) จะปฏิเสธอย่างน้อยองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง เช่น เห็นว่า ข้อความทางจริยธรรมไม่มีค่าจริงแท้ เห็นว่าความจริงแท้ของข้อความทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับบุคคล เห็นว่าความรู้ทางจริยธรรมนำสู่แรงจูงใจทางจริยธรรมเสมอ หรือเห็นว่า เราสามารถยืนยันความจริงแท้ทั้งหมดของข้อความทางจริยธรรมได้

ในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ว่า ผู้ละทิ้งความชนะและความพ่ายแพ้ได้แล้ว มีใจสงบ ย่อมนอนเป็นสุข เป็นผู้ไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีบาป ผู้คบค้าสมาคมกับคนพาล ย่อมเศร้าโศกลึกลับกาลนาน เป็นทุกข์ตลอดเวลา เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู การอยู่ร่วมกันกับนักปราชญ์มีแต่ความสุข เหมือนอยู่ในหมู่ญาติ “ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือทำชั่วไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ล้วนส่งผลกระทบและมีอิทธิพลโดยตรงต่อสังคมทั้งสิ้น

ในแง่ของปรัชญา กรรมเป็นเรื่องของการกระทำ หรือการปฏิบัติตน ซึ่งเป็นกฎแห่งเหตุและผลซึ่งสอดคล้องตามหลักของอิทัปปัจจยตา หรือปัจจุสมุปบาท นั่นคือ ปัจจัยที่สืบเนื่องถึงกัน เมื่อกระทำสิ่งใด ผลตอบรับจะเป็นเช่นดั่งนั้น พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติมากกว่าดำเนินการทางทฤษฎี ดังนั้น ปรัชญาจึงมองพระพุทธศาสนาเป็นลัทธิปฏิบัตินิยม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยึดการกระทำหรือการปฏิบัติเป็นหลัก มุมมองและการกระทำปรัชญาพิจารณาถึงเหตุผลของตามพฤติกรรม ดังนั้น เรื่องกรรมในธัมมปัทฏฐกถา ปรัชญาจึงมองว่าเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล กรรมไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตัวมันเอง มีการเปลี่ยนแปลงและสัมพันธ์กับเหตุและปัจจัยอื่นเสมอ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณา กรรมตามทัศนะของปรัชญา มองว่าพฤติกรรมเป็นสาเหตุมาจากกิเลส จึงทำให้บุคคลกระทำการกรรม เมื่อกระทำแล้วย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ที่เรียกกันว่า วิบากกรรม แต่กรรมก็ตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ กรรมมีสาเหตุให้เกิดกรรม กรรมนั้นก็ดับ เพราะเหตุแห่งการหยุดพฤติกรรมนั้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น กรรมก็จัดไปรวมในกลุ่มของอิทัปปัจจยตา

4.2 เกณฑ์การตัดสินตามหลักพุทธจริยศาสตร์

อุดมคติสูงสุดของชีวิตมนุษย์ในพระพุทธศาสนา มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล การกระทำของมนุษย์จึงเกิดจากการวางแผนเพื่อหวังผลที่เกิดขึ้น ผลที่มนุษย์คาดหวังคือ จุดมุ่งหมาย ดังนั้นมนุษย์จึงดำเนินชีวิตอย่างมีจุดมุ่งหมาย คำว่าจุดมุ่งหมายของชีวิตในทางปรัชญาเรียกว่า อุดมคติของชีวิต ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น ความต้องการพื้นฐานจะมีเช่นเดียวกันนั่นคือปัจจัย 4 ซึ่งใช้เกื้อหนุนในการมีชีวิตอยู่ อันประกอบด้วย อาหาร ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ทางโลกหรือโลกียะมุ่งแสวงหาความสุขสบายในชีวิต

ปัจจุบัน ทางธรรมหรือโลกุตระมุ่งแสวงหาความสงบสุข ความถูกต้องดีงาม และมีเป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ เหตุนี้ชีวิตมนุษย์จึงมีเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างกัน เป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์ในระดับโลกียะและระดับโลกุตระ

เกณฑ์การตัดสินในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคได้ทรงจำแนกกรรมเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะที่กระทำ คือกรรมดี หรือ กุศลกรรม และอกุศลกรรม คือกรรมชั่ว พระผู้มีพระภาคตรัสสอนเรื่องกรรมตามนัยแห่งกุกกุรวตติกสูตร ว่าด้วยการประพจน์วัตรเลียนแบบสุนัข โดยทรงแสดงกรรมและผลของกรรมไว้ 4 ชนิด คือ กรรมดำมีวิบากดำ กรรมขาวมีวิบากขาว กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวและกรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว อันเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมคือกรรมดำมีวิบากดำ นั้นหมายถึง การที่บุคคลอื่นเบียดเบียนบุคคลอื่นด้วยพฤติกรรม และสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมได้รับความไม่สบายกายไม่สบายอันเกิดจากการกระทำนั้นที่เกิดจากการปรุงแต่งกาย วาจา ใจ อันมีความเบียดเบียนบุคคลอื่น ย่อมได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดย ส่วนเดียว กรรมขาวมีวิบากขาว หมายถึง การที่บุคคลไม่ถูกเบียดเบียนด้วยพฤติกรรมจากบุคคลอื่นและเกิดความสุขสงบทางกายและใจ ไม่มีการปรุงแต่งกาย วาจา ใจ อันไม่ก่อให้เกิดความเบียดเบียนบุคคลอื่น ย่อมได้เสวยเวทนาที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว คือ การกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ที่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนบ้าง ไม่เบียดเบียนบ้าง ย่อมเสวยเวทนาที่เป็นสุขและทุกข์เจือกัน กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว คือปฏิบัติมรรค 8 ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมกรรมในพระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น กรรมดำมีวิบากดำ กรรมขาวมีวิบากขาว กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว คือ บุคคลใดทำกรรมเช่นใดไว้แล้ว บุคคลนั้นก็ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วก็ตาม กรรมและผลของกรรมมีความเป็นอิสระ มีความเป็นเหตุและผล คือบุคคลสร้างเหตุเช่นใด ก็จะได้รับผลเช่นนั้น กรรมจึงมีความเที่ยงตรง ไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอก หรือพระผู้เป็นเจ้าของแต่อย่างใด

เกณฑ์การตัดสินตามทัศนะของปราชญ์ในพระพุทธศาสนา ระบบพุทธจริยศาสตร์ มีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมและศีลธรรม ศักดิ์ธรรมคือส่วนที่เป็นความจริงโดยธรรมชาติที่พระองค์แสดงไว้โดยหลักแห่งไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาทเป็นต้น ซึ่งแสดงถึงความเป็นธรรมฐิติ ธรรมธาตุ และธรรมนิยามแห่งสรรพสิ่งโดยความเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ ส่วนศีลธรรมนั้นรากฐานอยู่บนศีลธรรมเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือการเข้าถึงพระนิพพาน โดยมีเกณฑ์หลักในการตัดสินการกระทำคือความเป็นกุศลและอกุศล และเกณฑ์รองคือมโนธรรมความรู้สึกผิดชอบชั่วดีต่อสังคม พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น เป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับเบญจศีล เมื่อปฏิบัติขั้นสูงขึ้นได้เป็นพื้นฐานรองรับคุณธรรมสูง ๆ ขึ้นไป หลักพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยธรรม หรือพุทธจริยธรรมจึงเป็นแบบแห่งการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม มีระดับขั้น 3 ระดับ คือ ศีล 5 หรือเบญจศีล

เป็นพุทธจริยธรรมระดับต้นกุศลกรรมบถหรืออกุศลกรรมบถ 10 เป็นพุทธจริยธรรมระดับกลางและมรรค 8 เป็นพุทธจริยธรรมระดับสูงดังนั้นในแง่ของพุทธจริยศาสตร์ สิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินว่าการกระทำใดเป็นกุศลกรรมและเป็นอกุศลกรรม คือ สิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินความเป็นกุศลกรรม คือ กุศลมูล 3 ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานทางทฤษฎีและสิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินความเป็นอกุศลกรรม คือ อกุศลมูล 3 นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ศาสนาพุทธเป็นสัมบูรณ์นิยมในแง่ที่ว่า กุศลมูล 3 กับอกุศลมูล 3 เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำและเกณฑ์นี้เป็นสิ่งตายตัวแน่นอน

4.3 วิเคราะห์การตัดสินปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาตามหลักพุทธจริยศาสตร์

ปัญหาจริยธรรมทางกายกรรมหรือกายทุจริต การประกอบกรรมดำมีวิบากค่านั้นหมายถึง การที่บุคคลอื่นเบียดเบียนบุคคลอื่นด้วยพฤติกรรม และได้ประกอบกรรมฝ่ายชั่วที่เรียกว่า อกุศลกรรม เพราะตามแนวพุทธจริยศาสตร์นั้น ให้ถือเจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่า การกระทำใด ดี หรือชั่ว ถูก หรือผิด เพราะการกระทำทั้งหมดของมนุษย์มีเจตนาเป็นตัวคอยบ่งชี้ เพราะฉะนั้นเจตนาจึงเป็นตัวแท้ของกรรม ด้วยหมายความว่า บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ตีสละ นั้น ได้ประกอบ อกุศลธรรมปาณาติบาต ครอบตามเกณฑ์ในการตัดสินกรรมดีและกรรมชั่ว

ปัญหาจริยธรรมทางวจีกรรมหรือวจีทุจริต จากการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมทางวจีกรรมหรือวจีทุจริต ปิสุณาวาจา การพูดส่อเสียด คือการยุยงให้คนแตกกัน เพราะโลภะหรือโทสะ เพราะมุ่งทำตนให้เป็นที่รักของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ปัญหาจริยธรรมทางมโนกรรมหรือมโนทุจริต ความชั่วทางใจล้วนเป็นบ่อเกิดของความชั่วทางกายและทางวาจา เพราะว่า ใจคิดอย่างไรกายหรือวาจาก็กระทำตามอย่างนั้น จากตัวอย่างที่ปรากฏทำให้ทราบว่า พุทธจริยศาสตร์ที่มากับเรื่องราวหรือนิทานที่ได้รับการแต่งแต้มให้ตัวละครดำเนินเรื่องราวนี้ นับเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับผู้ที่มีความสนใจและเป็นเกณฑ์ในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้เป็นอย่างดี โดยใช้นิทานในเรื่องเป็นอุทาหรณ์หรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เป็นกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตรประจำวัน ของแต่ละบุคคลและใช้หลักการพิจารณาจากในแง่ของวิชาความรู้เรื่องอกุศลกรรมบถ 10 มาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในนิทาน เพื่อประกอบให้เกิดภาพที่ชัดเจนสำหรับบุคคลที่ได้อ่าน อันจะเป็นการนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติและการละเว้น

ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ กรรมที่บุคคลทำในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่มิได้สูญหายไปไหน ย่อมติดตามผู้ทำอยู่ทุกฝีก้าว เพื่อรอโอกาสที่จะให้ผล สบโอกาสเมื่อใด ย่อมให้ผลเมื่อนั้น กรรมชั่วทำให้ชีวิตตกต่ำลำบาก ยังผู้ทำให้ได้รับผลชั่ว ที่ว่าได้ชั่วก็เพราะมีนิสัยชั่วเกิดขึ้นในจิต ถ้าทำบ่อย ๆ นิสัยชั่วก็พอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ จะเกาะแน่นเป็นลักษณะนิสัยของผู้คนนั้นยากที่จะแก้ไขได้ เหมือนดินพอกหางหมู ความชั่ว หรือนิสัยชั่วที่พอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ นั้นย่อมชักนำเขา

ไปในทางที่ชั่ว ในที่สุดเขาก็จะพบกับหายนะอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ในตอนต้นคนทำชั่วบางคนอาจได้รับความสุขเพราะการกระทำนั้น ดังเช่นนายจุนทสุกริก ผู้ฆ่าหมูเลี้ยงชีพ ก่อนหน้าที่เขาจะล้มป่วย เขาไม่เคยประสบความทุกข์หรือเดือดร้อนใจอะไรเลย เขารู้สึกเพลิดเพลินยินดีในการฆ่านั้น มองไม่เห็นว่าจะจะเป็นบาปแต่อย่างใด แม้พระพุทธรูปประทับอยู่ในพระวิหารใกล้ ๆ บ้าน เขาก็มิได้มีความรู้สึกซาบซึ้งในพุทธบารมีแต่อย่างใด ข้อนี้เป็นผลเนื่องมาจากการเสพสุขในสิ่งชั่วจนเคยชินนั่นเอง จึงทำให้เขามีมติดบอด ซาชินกับสิ่งชั่วนั้น มองไม่เห็นในสิ่งที่เป็โทษว่าเป็นโทษ ซ้ำยังยินดีต่อการกระทำที่เป็นโทษนั้นอยู่ร่ำไป แต่ในคราวใดเขาต้องการฝึกฝนอบรมตนเพื่อยกจิตขึ้นสู่ระดับ ทาน ศีล ภาวนา ในคราวนั้น จิตของเขาย่อมตื่นรนเป็นทุกข์เดือดร้อน เพราะรู้สึกผิดต่อประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ตนเองไม่คุ้นเคย ต่อเมื่อจิตตั้งมั่นดีแล้วในทาน ศีล ภาวนา นั้นแหละ เขาจึงจะเกิดความรู้เท่าทันตามความเป็นจริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ปัทมสูตร ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ขออภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

5.1 ปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตร จากการศึกษาหลักกรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นหลักคำสอนที่ร่วมสมัยและเหมาะสมกับยุคสมัย แม้ว่าจะปรากฏเพียงพระคาถาสั้น ๆ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ หลักกรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตร ควรจะมีบทบาทในการทำให้คนไทยได้มีศักยภาพทางด้านคุณภาพชีวิตและจริยธรรมกันมากขึ้น ผู้วิจัยได้แยกนำเสนอคุณค่าของหลักกรรมในคัมภีร์ธรรมบทไว้ 2 ประเด็นหลัก คือ คุณค่าของหลักจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตรต่อครอบครัว โดยทั่วไป มนุษย์ต้องการความสุขในชีวิตเป็นเบื้องต้น ส่วนความสุขขั้นสูงขึ้นไปนั้นต้องรอจังหวะและโอกาสที่จะปฏิบัติให้สูงขึ้นได้ ดังนั้นในระดับนี้ จึงพิจารณาจากการใช้ชีวิตประจำวันและความต้องการพื้นฐานในชีวิต โดยใช้หลักหัวใจเศรษฐกิจเป็นบรรทัดฐานในการแสดงซึ่งจะทำให้ชีวิตมีคุณค่าและเกิดคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถนำหลักกรรมไปเป็นเครื่องชี้ทางในการดำเนินชีวิต เป็นกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันและก่อเกิดครอบครัวได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย (2540: 152) ที่กล่าวว่า “บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีลและทัสสนะ ดำรงอยู่ในธรรม กล่าวคำสัตย์ ทำหน้าที่ของตน ย่อมเป็นที่รักของประชาชน” โดยต้องยึดหลักพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องของศีลเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตส่วนตัวได้อย่างเป็นสุข ถ้าส่วนตัวเป็นสุข สังคมส่วนรวมก็ย่อมจะเป็นสุขด้วย คุณค่าของหลักจริยธรรมในสังคม เป็นพันธกรณีของมนุษย์ที่มีต่อกันในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การกระทำตามหน้าที่โดยมุ่งประโยชน์เพื่อหน้าที่เป็นสำคัญนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด เพื่อธำรงไว้ซึ่งความดีงาม และหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

จะต้องเกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งมวล หลักกรรมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาล้วนมีคุณค่าและคุณประโยชน์สำหรับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน โดยเฉพาะในครอบครัวและในสังคม

5.2 เกณฑ์การตัดสินตามหลักพุทธจริยศาสตร์ พระพุทธศาสนาถือว่าการกระทำทั้งที่ถูกและผิดนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่เป็นไปอย่างเสรี แต่เป็นเสรีภาพที่สัมพันธ์กับกฎของเหตุและผลและที่สำคัญคือ ความตั้งใจ หรือเจตนาอันแรงกล้าของบุคคลที่มีต่อการกระทำนั้น ๆ โดยนัยนี้ กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการทำความชั่วซึ่งเป็นเจตจำนงเสรีที่สัมพันธ์กับเหตุผล เจตนาเป็นมาตรการตัดสินการกระทำตามหลักพุทธจริยศาสตร์ แต่เจตนาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับตัดสินการกระทำของมนุษย์ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีเกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วมเพื่อใช้ในการตัดสินอีกความดีและความชั่ว ในแง่ของพุทธปรัชญา จัดได้ว่า เป็นสมมติบัญญัติ แต่อย่างไรก็ตาม การกระทำใดจะดีหรือชั่วก็ให้ดูจากผลที่เกิดจากการกระทำนั้นช่วยตัดสิน ถ้าผลที่ตามมา ไม่ทำให้เดือดร้อนก็เป็นความดีไป แต่ถ้าให้ผลเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ก็จัดเป็นความชั่ว หรือไม่ดีไปทันที เกณฑ์ในการตัดสินความดีและความชั่วของมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนาใช้เจตนาหรือแรงจูงใจและผลของการกระทำเป็นเกณฑ์หลักในการตัดสินว่า การกระทำใดเป็นความดีหรือการกระทำใดเป็นความชั่ว แต่ก็ยังให้ความสำคัญแก่เจตนาเป็นประการสำคัญ ส่วนเกณฑ์อื่น ๆ คือ มโนธรรม หรือความสำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดีและการยอมรับของวิญญูชนผู้เป็นนักปราชญ์ หรือเป็นบัณฑิตนั้นใช้เป็นหลักในการตัดสินร่วมกับเกณฑ์ตัดสินหลัก กล่าวโดยสรุป ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม หรือเกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ ล้วนใช้พื้นฐานตามหลักการพื้นฐานทั่วไปทางจริยศาสตร์ เพียงแต่ว่า เกณฑ์ตัดสินทางพระพุทธศาสนานั้น ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้นในการพิจารณาและใช้หลักการทางมโนธรรม หรือจิตสำนึกในแง่ดีเป็นข้อมูลในการพิจารณาร่วม กล่าวคือทั้งเรื่องเกณฑ์ทางจริยธรรม หรือเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ล้วนไม่มีข้อแตกต่างกันแต่ประการใด สอดคล้องกับ วิทย์ วิศทเวทย์ (2538: 54) กล่าวว่า สิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินว่าการกระทำใดเป็นกุศลกรรมและเป็นอกุศลกรรม คือ สิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินความเป็นกุศลกรรม คือกุศลมูล 3 ถือได้ว่า เป็นมาตรฐานทางทฤษฎีและสิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินความเป็นอกุศลกรรม คืออกุศลมูล 3 นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ศาสนาพุทธเป็นสัมบูรณ์นิยมในแง่ที่ว่า กุศลมูล 3 กับอกุศลมูล 3 เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำและเกณฑ์นี้เป็นสิ่งตายตัวแน่นอน

5.3 วิเคราะห์การตัดสินปัญหาจริยธรรมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาตามหลักพุทธจริยศาสตร์

ปัญหาจริยธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ผู้วิจัยใช้วิธีพิจารณาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่เป็นไปและสอดคล้องกับหลักการของเกณฑ์วินิจฉัยและตัดสินกรรมดีของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่พยายามประเมินหลักคำสอน

ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันกับแนวความคิดโดยทั่วไปแต่ประการใด กรรมและวิบากกรรมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ตัวกรรมเป็นการให้เกิดวิบากกรรม หรือผลของกรรมนั้น มีชื่อเรียกว่า ปากฐานจตุกกะ แปลว่า กรรมที่ว่าโดยฐานะที่ยังกรรมวิบากให้เกิดขึ้น มีอยู่ 4 ประการคือ 1) อกุศลกรรม เป็นกรรมฝ่ายบาป เป็นตัวการบันดาลกรรมวิบากประเภทที่มีพฤติกรรมเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน ให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของกรรม 2) กามาวจรกุศลกรรม เป็นกรรมฝ่ายบุญ เป็นตัวการบันดาลกรรมวิบากประเภทที่มีพฤติกรรมเป็นความสุขในกามสุคติภูมิให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของกรรม 3) รูปาวจรกุศลกรรม เป็นกรรมฝ่ายบุญ เป็นตัวการบันดาลกรรมวิบากเป็นความสุขในรูปภูมิให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของกรรม 4) อรูปาวจรกรรม เป็นกรรมฝ่ายบุญ เป็นตัวการบันดาลกรรมวิบากเป็นความสุขในอรูปภูมิให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของกรรม มนุษย์ทั้งหลายมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกันออกไป กุศลกรรมและอกุศลกรรมทำหน้าที่แบ่งสัตว์ให้แตกต่างกันออกไป ซึ่งแบ่งเป็นประเภทได้ 2 ประเภท คือ ให้เป็นฝ่ายชั่วช้าเลวทราม และให้เป็นฝ่ายประณีตงดงาม ซึ่งผลของกรรมมี 2 อย่างดังนี้ 1) ผลภายใน คือ ผลที่เกิดขึ้นแก่จิตใจของผู้ทำ เป็นผลที่แน่นอน คือ คนทำความดี รู้สึกตนว่าได้ทำความดี จิตใจย่อมผ่องใสขึ้น รู้สึกตนว่าเป็นคนชั่ว จิตย่อมเศร้าหมอง อาการที่จิตผ่องใสหรือเศร้าหมองนั้น เป็นผลโดยตรงของกรรมดี กรรมชั่ว ความสุข หรือความทุกข์ของบุคคลอยู่ที่อาการของจิตนี้ว่า ผ่องใส หรือเศร้าหมองมากกว่าทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียงเกียรติยศ ถ้าใจเศร้าหมอง ทรัพย์สมบัติมากมายก็ไม่สามารถให้ความสุขแก่เจ้าของได้เท่าที่ควร บางครั้งอาจจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์เดือดร้อนมากขึ้นก็ได้ ผู้ที่มีใจผ่องแผ้วเต็มที่ 2) ผลภายนอก คือ ผลที่มองเห็นได้ง่าย เป็นวัตถุสิ่งของ หรือสิ่งสมมติ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ หรือทางตรงกันข้ามคือเสื่อมทรัพย์ ถูกนิินทา ตีเตียน เจ็บป่วย ต้องพลัดพรากจากกันไป ผลภายนอกเป็นของไม่แน่นอน บางคราวผลที่เกิดขึ้นสมแก่กรรม แต่บางคราวไม่สมแก่กรรม เช่น คนทำความดีอาจถูกถอดยศก็ได้ถ้าทำให้ผู้มีอำนาจให้ยศ เกิดความไม่พอใจ มีใจไม่เป็นธรรม หรือมีอคติจงใจใส่ร้าย คนที่เชื่อมั่นในหลักกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ย่อมทำแต่ความดีหลีกเลี่ยงความชั่ว รู้จักพึ่งตนเอง ขยันทำกิจการ ไม่เกียจคร้าน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ไม่สร้างวิมานในอากาศ ประสงค์สิ่งใดก็ลงมือทำ เพื่อให้เป็นจริงตามปรารถนา เมื่อมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็ไม่ย่อท้อพยายามหาทางแก้ไขและต่อสู้จนประสบความสำเร็จ คนประเภทนี้แม้จะเกิดมายากจนเพราะอำนาจของกรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีต ก็มักจะก่อร่างสร้างตัวจนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วยอำนาจกรรมดีที่ทำในปัจจุบัน สอดคล้องกับ โสวิทย์ บำรุงภักดี (2565: 101) ความมีเหตุผลของมนุษย์จะผลักดันให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ เพื่อแสวงหาความสุขสบายและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ซึ่งความคิดเช่นนี้น่าจะเชื่อว่าสัตยาณจะเป็นผู้บงการมากกว่าความมีเหตุผล ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปจากพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ เช่น เมื่อรู้สึกหนาวก็พยายามหาบริเวณที่มีแดด เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดความหนาวเย็น หรือเมื่อคราวรู้สึกร้อนก็พยายามเข้าหาเงาไม้หรือศาลาเพื่อหลีกเลี่ยงความร้อน หรือในการฝึกสัตว์ถ้าเราทำให้มัน

เจ็บปวด มันจะไม่ทำตามที่เราต้องการ แต่ถ้ามีการให้รางวัลซึ่งทำให้มันมีความสุข มันก็จะทำตามที่เราต้องการ

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหลักกรรมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นหลักคำสอนที่ร่วมสมัยและเหมาะสมกับยุคสมัย แม้ว่าจะปรากฏเพียงพระคาถาสั้น ๆ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ จึงเสนอแนะไว้ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หลักกรรมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ควรจะมีบทบาทในการทำให้นักไทยได้มีศักยภาพทางด้านคุณภาพชีวิตและจริยธรรมกันมากขึ้น
2. ควรนำหลักกรรมไปเป็นเครื่องชี้ทางในการดำเนินชีวิต เป็นกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเกื้อกูลครอบครัว โดยต้องยึดหลักพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องของศีลเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรม 12 เจริญศาสตร์ในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา
2. ศึกษาศึกษาวิเคราะห์เรื่องจิตเชิงอภิปรัชญาในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วศิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมดา.
- วิทย์ วิศเวทย์. (2538). บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท. **พุทธศาสนศึกษา**, 2(1), 54.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์. (2565). **กรรม คือ การกระทำ: เกณฑ์วินิจฉัยทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา**. ขอนแก่น: เอ็มมี ก๊อปปีเซเตอร์.